

A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI FERTŐD VÁROSÁBAN

Péter Orsolya

SUMMARY

We often do not even know what potentials our regions have, and optionally how unique they are appropriate. Seeking after the competitiveness of regions every region must find its own unique competitive factor or the main sector of the local economy. The main sector of Fertőd's economy may be the tourism based on the famous Esterházy Palace, the music scene and the natural factors. Recommended further strengthening and more effective using of these attractions. It may be important to create and propagate an overall image of Fertőd, in which the cultural and natural values distinguish the town from others. This may be the city's message to the outside world, which is important to become an inner motivation of the residents as well.

1. BEVEZETÉS

A vidéki térségek fejlesztési lehetőségeivel kapcsolatban alapvetően kétféle megközelítés ismeretes. Az egyik esetben a hiányzó erőforrásokat részben pótolhatjuk kívülről, befektetések révén, illetve különböző forrásokból támogatásokra alapozhatunk. Más esetben a feltárt saját erőforrásokat megpróbálhatjuk minél hatékonyabban hasznosítani a helyi szereplők által. A gyakorlatban a két lehetőség egyáltalán nem zárja ki egymást, optimálisan a kettőt ötvözve érhetünk el jelentős eredményeket a térségek fejlesztésében. Mindenestre a létező problémákra bizonyosan nem fenntartható megoldás az, amely csak külső erőforrásra támaszkodik, hiszen a külső döntések nem feltétlenül a helyi közösségek érdekeit tartják szem előtt. Gyakran már nem is tudjuk, hogy térségeink milyen potenciálokkal rendelkeznek, s azok adott esetben mennyire egyediek. Ezek a javak a térség humán erőforrásaiban, természeti, gazdasági és kulturális erőforrásaiban egyaránt megtestesülhetnek. Urbanizálódó világunkban különösen értékes javak a tiszta, stresszmentes környezet, az egészséges termékek és a gyakran elhalványult hagyományok. Ezek megőrzése és hasznosulása miatt is fontos annyira a helyi szereplők együttműködése. A térségi versenyképességre törekedve minden térségnek meg kell találnia saját, egyedi versenyképességi tényezőjét (Czene–Riczy 2010).

Sokszor találkozhatunk olyan értékeléssel, melyben a helyi gazdaságfejlesztést – valószínűleg a fent említett tényezőknek köszönhetően – az önellátásra való törekvéssel azonosítják, a kettő mégsem azonos. Bár mindkét folyamat kapcsolódik a lokalizációhoz, de más eszközökkel érik el azt. A helyi gazdaságfejlesztés az urbánus és rurális terekben egyaránt létjogosultsággal bír (Rapkay et al. 2013). E fejlesztési szemléletet nem szabad összekeverni a szociális gazdaságfejlesztéssel, ahol főként a csökkent munkaképességűek, a tartósan munkanélküliek, illetve a segélyezett foglalkoztatása tekinthető leginkább kiemelt célnak (Szabó 2012). A helyi gazdaság és szociális gazdaság fogalom párja között az autonómia, az újonnan teremtett munkahelyek, a jövedelemgenerálás, a civilek érintettsége, valamint a hangsúlyeltolódások jelenthetnek átfedést. Ez alapján a lokális gazdaság

fejlesztésekor a szociális gazdaságfejlesztés eszközszerrendszere is bizonyosan megjelenik (H. Makkos et al. 2012).

2. A KUTATÁSRÓL

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem koordinálásában 2013-ban Fertődön és környékén végeztünk kutatómunkát a helyi adottságok feltérképezésére. Fertődi tartózkodásunk során kutatócsoportunk 14 mélyinterjút készített, valamint a helyiekkel közel 200 kérdőív került kitöltésre. A mélyinterjúk a helyi gazdasági élet meghatározó szereplőivel készültek, igyekeztünk a legtöbb szakterületet lefedni, hogy minél színesebb képet kaphassunk a helyi viszonyokról. A kérdőívek ezzel szemben a lakosság egyéb szereplőivel kerültek kitöltésre.

A megismert viszonyokra és véleményekre alapozva elmondható, hogy Fertőd kulturális és természeti értékeit tekintve egyaránt komoly vonzerőkkel rendelkezik, ám e vonzerők több tekintetben kiaknázatlanok. Érdeemes a helyi gazdaságfejlesztés célpontjaként ezzel a két területtel alaposabban foglalkozni, az alábbi fejezetekben erre teszek kísérletet.

3. FERTŐD ÉS A KIEMELT ADOTTSÁGAIRA ALAPOZOTT GAZDASÁGFEJLESZTÉS

Fertőd város a Fertő-Hanság kistájjon, a Győr, Sopron és Szombathely alkotta háromszög belsejében helyezkedik el, az osztrák-magyar államhatártól néhány km-re. A város két község, Süttör és Eszterháza összevonásával jött létre. A település 1995-ben emelkedett városi rangra, abban az időszakban, amikor a rendszerváltást követően felgyorsult a várossá nyilvánítás folyamata. Ennek az időszaknak a hozadéka, hogy a jogi városok száma mára meghaladja a településföldrajz által központi szerepkörűnek elismert településeket, ennek eredményeként pedig a közigazgatási városfogalom és a település-földrajzi definíció eltávolodott (Zsótér 2008). Ennek jó példája Fertőd, ahol – a lakosság általános vélekedése szerint is – csupán a lakosság számát tekintve helytálló a városi rang, funkcióit tekintve már korántsem az. A hozzávetőleg 3 400 fős lakosság 95%-a belterületen él, a gazdaságilag nem aktív népesség aránya 55%, a munkanélkülieké pedig hozzávetőleg 4%. Az Országos Területfejlesztési Konceptióban Győr fejlesztési pólusként, Sopron és Szombathely pedig fejlesztési alközpontokként szerepelnek (Országos Területfejlesztési Hivatal 2005), melyek munkaerőpiaci, gazdasági és regionális intézményi vonatkozásban egyértelműen hatást gyakorolnak a településre. A mikrotérségben a városközponti funkciói elsősorban a kulturális, oktatási és turisztikai szférában meghatározóak.

A sajátos helyi klíma következtében a gyakran felszín borító talajvíz, a borult és viharos napok átlagon felüli száma, illetve az átlagon aluli évi középhőmérséklet a mezőgazdaság számára sosem teremtettek kedvező feltételeket a térségben (Antal-Vidéki 1998). A város fejlődésének kulcsa, a jelentős mezőgazdasági és ipari jelenlét hiányában a turizmus lehet. A Fertődön regisztrált gazdasági szervezetek többsége a lakosok elmondása szerint a szálláshely-szolgáltatásban és

vendéglátásban érdekelt. A Fertődön jelenlévő kétpólusú turizmus egyik pólusát a Fertő-tó és környezete, másikat a fertői Esterházy-kastély képviseli. Ezért a továbbiakban e két tényező vizsgálatára helyeztem a hangsúlyt.

4. KULTURÁLIS ÉLET

A neves Esterházy-kastélynak köszönhetően a város térségének régóta fontos kulturális szereplője. A település középpontjában található a patkó alakú, lenyűgöző barokk stílusú kastélyt "magyar Versailles" néven is emlegetik, ez a város idegenforgalmának fő forrása, meghatározó jelentőségű látnivalója. A napjainkban látható kastély őse egy vadászkastély volt, melynek építtetését herceg Esterházy József kezdte meg az 1720-as években. Még ugyanebben a században Joseph Haydn a zenetörténet utolsó udvari zeneszerzője több mint két évtizedet töltött a pompakedvelő, művészeteket támogató Esterházy Miklós szolgálatában. A kastély ekkoriban élte fénykorát, 1773-ban Mária Terézia is Eszterházára látogatott. A kastély először az 1950-es években esett át jelentős helyreállításon, másodszor pedig 2009-ben, európai uniós támogatásnak köszönhetően. A Muzsikaházban, melyben egykor Haydn lakott, ma Polgármesteri Hivatal, zeneiskola, valamint helytörténeti kiállítás működik és máig őrzik Haydn egykori lakhelyét is, ma emlékszobaként látogatható. Az épületegyüttes további része a védett park, szintén különleges látnivaló. A mai Fertőd tehát kastélyának köszönhetően a történelmi korokban is hírnévnek örvendett, Európa-szerte leírás jelent meg az "Eszterházi vígasságokról", ma pedig évente több százezer turista látogatja a várost. A külföldiek száma meghaladja a hatvanezretet, 50-60 ország képviselőjében. Júniustól szeptemberig minden héten komolyzenei hangversenyek hangzanak el a díszteremben jeles bel- és külföldi művészek, kamara- és nagyzenekarok előadásában. Néhány éve a Magyarországi Barokk Vigasságok keretében újraélednek a kosztümös korabeli operák, színházi előadások, melyeket korhűen tűzijáték zár le (Fertőd Város Önkormányzata 2009).

A kulturális élet jelentős szereplője a 2013-ban 30 éves fertői Joseph Haydn Zeneiskola is. Az iskola igyekszik jó kapcsolatot ápolni a helyi szereplőkkel, így igen jó kapcsolatban áll a kastély vezetésével is. Az iskolát az Esterházy Pál alapítvány támogatja, körülbelül 200 fővel működnek, mely létszám vidéki viszonylatban kiemelkedőnek számít. Az itt tanuló diákok több mint 10 településről ingáznak az iskolába és az itt végzetek közül sokan tanulnak tovább zenei vonalon. Az iskola specialitása a furulyaoktatás, ezért minden évben Fertőd városa ad otthont az országos furulyaversenynek. A nagyobb zenei rendezvények rendszerint a kastélyban kerülnek megrendezésre, a koncerteken tanárok és volt növendékeik tartanak világszínvonalú előadásokat, melyek jelentős kulturális programot jelentenek a fertői lakosok és az idelátogató turisták számára. A koncertéletben azonban sajnos általában kisebb létszámban vesznek részt a helyi lakosok a magas jegyárak miatt. Az iskola a helyi egyházzal is jó kapcsolatban áll, a templomban lévő koncertorgonán rendszeresen tartanak előadásokat, határon átnyúló együttműködések kialakításán pedig jelenleg is dolgozik az iskola vezetősége.

A tartózkodásunk ideje alatt szinte minden interjú során beszélgettünk a kastélyról és nem kis meglepetést okozva számunkra, kiderült róla, hogy sajnálatos módon teljesen elszeparáltan, szinte hermetikusan működik, a város életétől függetlenül. A kastéllyal kapcsolatos feladatok és programok vagy akár a marketing tevékenység megszervezése is, mind fővárosi irányítással történnek. Ez a város szempontjából nem szerencsés, hiszen így a kastélyban megrendezett kulturális programok sem feltétlenül a szerint vannak kialakítva, hogy Fertőd is részesülhessen a kastély jelentette előnyökből. Ezt bizonyítják a már említett nagyon magas, a helyiek számára többnyire megfizethetetlen jegyárak, illetve hogy a látogatók zöme, nem tartózkodik a városban több időt annál, mint amennyit a kastély megtekintésére szán. Így a várost érő idegenforgalom is tulajdonképpen átutazó, az eltöltött vendégéjszakák száma csekély, hiába a jól felkészült szállásadó-vendéglátó kapacitás és a korszerű közlekedési feltételek. Az interjúk alatt sokan panaszkodtak a közösségi terek hiányáról is. A kastély nem szerepel a helyiek közéletében, így nem tekinthető a lakosság közösségi terének sem, pedig ezt a szerepet a lakosok elmondása szerint jelenleg a kastélyon kívül nincs olyan hely, ami betölthetné. Pedig az összetartó közösség és az erős helyi identitástudat a helyi gazdaság fejlesztésének egyik fontos eleme.

Nem túlzás kijelenteni, hogy a kastély adottságaival felnőtt egy zenei központ kialakítására, ám ezt a központot, mint kulturális vonzó tényezőt célszerű lenne a város profiljába is beépíteni, együtt kezelni azokat. A zeneiskola szintén emelheti a város ismertségét, a már most is széles kapcsolati hálóját tovább lehet terjeszteni például zenei körutak révén.

5. TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

A város számára jelentős vonzerőt jelent a Fertő-táj valamint a Fertő-Hanság Nemzeti Park is értékes és ritka növény- és állatvilágával. A Nemzeti Parkot, a Fertő tavat és környékét, a Fertő-menti településeket a környezeti szépségük, kulturális, kultúrtörténeti értékeik miatt 2001-ben az UNESCO a Világörökség részévé nyilvánította. Az osztrák határon átnyúló közös nemzeti parkot 1994-ben avatták fel, kiterjedése ma körülbelül 33 000 hektár, ennek több mint 70%-a hazánkban található. A tó öblei, nádasai képezik a natúr zónát, melynek kincsei a madárvilágból kerülnek ki, a környező legelők, szikes területek alkotják a megőrző zónát, melynek növényvilága jellegzetes faji összetétellel bír, a tó melletti dombság, a Fertőrákosi-öböl és a kaszálórétek pedig a turisztikai zóna részei. Az 1930-as évek elején több szikes területet gáttal zártak el a Fertőtől és lecsapolták azokat. Napjainkban, 1990 óta vízelárasztással próbálják rekonstruálni a területet, visszaállítva így az eredeti szikestavi élőhelyeket.

A Fertőd közvetlen szomszédságában található Sarródon épült fel a Kócsagvár, melyet 1993-ban adtak át rendeltetésének. Itt található a Nemzeti Park igazgatósága, és ennek épületében látható egy hazánk természetvédelmének történetét bemutató kiállítás is. A Fertő-táj szakvezetővel való bejárása során megismerhetjük a szikes puszták és tavak élővilágát, illetve bepillantunk a nádasok életközösségeibe. Az épületet körülvevő erdőben tanösvényt is

kialakítottak, ahol őshonos fa- és cserjefajainkkal találkozhatunk, vagy odúlakó énekesmadarainkban gyönyörködhetünk. A Nemzeti Park igazgatóságának épülete nem csak esztétikai látványosság, de szakmai és szellemi központ, illetve szálláslehetőség is, így a panziók, a kerékpárút, a közelben található látványosságok számottevő idegenforgalmat vonzhatnak a térségbe. Ez további szolgáltatások igénybevételével járhat együtt (pl. étterem), az elmúlt 20 évben megvalósult infrastrukturális beruházások pedig többnyire biztosítanak e potenciális lehetőség kihasználását (Antal–Vidéki 1998).

E természeti vonzótevézők akár összekapcsolva a kulturális elemekkel akár önmagukban is jelentős idegenforgalmat generálhatnak, ezért szintén fontos fejlesztési célterület. A Nemzeti Park és a Kócsagvár imént említett funkciói, a Fertő tó körüli rekreációs, pihenési illetve sportolási lehetőségek társadalmi csoportok széles körét képes megcélolni, ezen csoportok számára akár külön-külön is érdemes marketingstratégiát kialakítani.

A korábbi falu létre, kialakulására a Fertő gyakorolta a leglényegesebb hatásokat, mely főként szikes pusztáknak és sztyeppréteknek ad otthont. A Fertő- és a Hanság-medence süllyedéke az egész Kisalföld, ill. a Győri-medence legmélyebb része. A Hanság vízszintje nem tekinthető állandónak, például míg 1736-ban a Fertőt száraz lábbal lehetett járni, 1742-ben ismét teljes egészében víz alatt volt a terület. A tipikus lápképződési folyamatok eredményeképpen a szervesanyag még rostos, nyers, lebomlatlan tőzeg formájában halmozódott fel (Antal–Vidéki 1998), melynek a kitermelése a múlt század elején kezdődött meg. Energiáját az ipartelepek gőzgépeinek a fűtésére használták fel. A tőzeg kitermelése az 1950-es évek elejéig tartott.

A korábbi évszázadokban a Fertő közvetlen térségében a foglalkozást tekintve a halászat mellett a nád- és gyékényfonás volt jellemző. Az aratás augusztus elejétől szeptember közepéig, a fonás pedig novembertől ápriliséig tartott. A nád aratása, mivel jórészt a vízben mozogva történt, számos egészségügyi problémát okozott (Antal–Vidéki 1998).

Az áradással elöntött rétségeken, mocsarakban bőven termelt sás, gyékény. Korán kifejlődött e növények házi feldolgozása, mely idővel háziiparrá fejlődött. Itt már nem csupán télen, hanem egész évben jövedelmet adott a nagy mennyiségben megtermelt áru, a padlógyékény, hentes szatyor, bevásárló-, iskolai- és házi szatyor, lábtörlő. A gyékény feldolgozása mindig jövedelmező kereseti forrása volt a térségben élő embereknek. A szövésre alkalmas gyékényt augusztustól szeptemberig aratták, a learatott gyékényt a tóparton illetve az otthoni udvaron szárították, a kévét pedig padláson vagy színben tárolták. A gyékényből szövészekén készült különböző gyékénytermékek igen keresettek voltak. A szövéshez használt felvetőszálat, az inat sásból fonták. A XIX. században csak Sarródon 400 ember élt gyékényszövésből. A termékek eljutottak számos nagyvárosba eljutottak, többek között Budapestre, Győrbe, Sopronba, Bécsbe, Prágába, ill. Németországba is. Az elkészült termékek felhasználása igen széles körű volt: került a padlóra szőnyegnek, falra falvédőnek, termények vagy húсок alá. A sásból sodrással készített ínból értékesítésre főként székülőkék és lábtörlők

készültek. A késztermékek elkészítésében az egész család részt vett. Gyakori látvány volt, hogy a készülő hosszú ínszálak behálózták a házak előtti fákat, az utca elejétől a végéig. A sás termőterületének összehúzódásával messzebbre, akár Balatonra is elmentek sásért. A tömeges feldolgozás az 1980-as években a szövetkezetek felbomlásával megszűnt (Barcza 2013).

A lakosság egybefüggő véleménye szerint napjainkban is lenne jövője a nád, gyékény és sás kézműipari feldolgozásának, a háziipar újbóli felvirágoztatásának, de ennek megvalósíthatósága további vizsgálatokat igényel.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Mint kiderült, Fertőd gazdaságának húzó ágazata méltán lehet a neves Esterházy-kastélyra, a zenei életre és a természeti tényezőkre alapozott turizmus. Javasolt ezen vonzerők további megerősítése, és hatékonyabb kiaknázása. Fontos lehet egy olyan fertődi összképet megalkotni és propagálni, melyben a kulturális és természeti értékei emelik ki a várost a többi közül. Ez lehet a város üzenete a külvilág felé, mely fontos, hogy a lakosok részéről is belső motivációvá váljon.

A kulturális turizmus területén a Haydn-kultuszt tovább lehet erősíteni, komoly és könnyűzenei koncertek szervezésével a kastélyban. Fontos az Eszterházy emlékek megőrzése és köré programok szervezése. Javasolt létre hozni, illetve megerősíteni a kulturális turizmus potenciális helyszíneit, a kulturális örökség kínálatát. A Fertő-táj világörökségi helyszín kapcsán az aktív és ökoturizmus továbbfejlesztése szükséges lehet. A térség egészségturisztikai adottságait is érdemes lenne jobban ki aknázni, például a Natúrpark fejlesztésével.

A térség népességmentartó erejének növelése érdekében szükséges a turizmust szolgáló innovatív tömegközlekedési rendszert megvalósítani a Fertő mentén. A térség bizonyosan erősítheti a turizmusban és innovációban betöltött szerepét, ha megvalósulnak a határmenti infrastruktúra-fejlesztések.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A kutatást a Közösen a Jövő Munkahelyeiért Alapítvány és az Aktív Társadalom Alapítvány támogatta. Köszönettel tartozom a kutatást vezető tanárainknak is a támogatásukért, értékes javaslataikért.

IRODALOMJEGYZÉK

- Antal Z. – Vidéki I. (1998):** A magyar mezőgazdaság átalakulása (Mintaterület Sarród). Kutatási zárójelentés. ELTE Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék. Budapest.
- Barcza A. (szerk.) (2013):** Sarród 700. Savaria University Press, Szombathely.
- Czene Zs. – Ricz J. (2010):** Helyi Gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Területfejlesztési Füzetek 2. NFM – NGM – VÁTI Nonprofit Kft., Budapest.
- Fertőd Város Önkormányzata (2009):** Fertőd Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája.
- H. Makkos D. – Schwertner J. – Ónodi Zs. (2012):** Kincs, ami nincs – Esettanulmány, mint módszer a helyi gazdaság-fejlesztési kezdeményezések értékelésében és tervezésében. Falu, város, régió, 2012/1-2. pp. 25–31.
- Országos Területfejlesztési Hivatal (2005):** Országos Területfejlesztési Koncepció.

- Rapkay B. – Illés S. – Stárics R. (2013):** A helyi gazdaságfejlesztés egyes gondolati előzményei és következményei. Földrajzi Közlemények, 137. 1. pp. 28–39.
- Szabó Sz. (2012):** Kiút az elmaradottságból? A Sellyei kistérség esélyei egy fókuszcsoportos interjú tapasztalatai alapján. Comitatus, 22. 9-10. pp. 55–68.
- Zsótér B. (2008):** Változások a délkelet-alföldi Mezőhegyes életében várossá nyilvánítását követően. Területi statisztika, 11. (48.) 6. pp. 651–657.